

אמר רבה: כבור ברשות הרבים, כולי עלמא לא פליגי דמחייב.

מאי טעמא? דאמר קרא "כי יפתח איש בור, או כי יכרה איש בור. בעל הבור ישלם".

ולכאורה קשה, מדוע כתב רחמנא "או כי יכרה"? הא בלאו הכי ידעינן שהכורה בור חייב בנזקי הבור מקל וחומר:

אם על הפתיחה חייב, אף שאינו יוצר בור מתחילתו אלא מסיר את השמירה ממנו, על הכריה שעושה בור ממש לא כל שכן שיהא חייב,

אלא למה כתביה קרא? ללמדך, שאין חיוב חופר הבור משום שהבור שלו, אלא על עסקי פתיחה וכריה באה לו.

מכיון שפתח או כרה את הבור, הרי זה נתחייב בנזקיו, על אף שאין הבור שלו וברשותו.

ולא נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא אלא בכבור החפור ברשותו.

א-י

רבי עקיבא סבר, על בור שברשותו נמי חייב, כדמוכח מדכתיב בקרא "בעל הבור", הרי שבבור דאית ליה בעלים קאמר רחמנא שחייב.

ורבי ישמעאל סבר "בעל הבור" דקאמר רחמנא, לאו היינו מי שהבור שלו, אלא הכוונה למי שהוא בעל התקלה, שהוא יצר את התקלה, אך היא אינה שלו.

ובבור ברשותו, שחפר בור ברשותו והפקיר

אם הוא פתוח לרשות הרבים, דינו כבור ברשות הרבים, ואם הוא פתוח לרשות היחיד, דינו כבור ברשות היחיד. ואין זה משנה היכן נמצא חלל הבור.

החופר בור ברשות היחיד, ופתח את פתחו של הבור לרשות הרבים.

או שחפרו ברשות הרבים, ופתח את פתחו לרשות היחיד.

או שחפרו ברשות היחיד, ופתח פתחו לרשות היחיד אחר.

ונפל שמה שור או חמור, והוזק,

חייב החופר בתשלומי הנזק.

והתנא במשנתנו סובר שחיוב האדם על היזק של בורו הוא בין אם חפרו ברשות הרבים ובין אם חפרו ברשות היחיד. ולפיכך בין שפתחו ברשות הרבים ובין שפתחו ברשות היחיד, הרי זה חייב.

גמרא:

תנו רבנן: החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרשות הרבים הרי זה חייב על נזקי הבור.

וזהו בור האמור בתורה, דברי רבי ישמעאל.

רבי עקיבא אומר: הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, דהיינו שנשאר הבור ברשותו, זהו בור האמור בתורה.

ומפרשת הגמרא את מחלוקתם:

אם אין הוא יודע שיכול הוא לקנותו בחצירו, ומשום שסבור שהוא של גר; ולא הוציאו

ובפשוטו הביאור הוא, שאין הבדל בין אם אין הוא יודע שהחפץ בחצירו כדי לקנותו, לבין

אלמא, בבור דאית ליה בעלים עסקינן, ואותו חייבה התורה.

אלא, כי פליגי, בבור שחפר ברשות הרבים.

רבי ישמעאל סבר, על בור ברשות הרבים נמי חייב, כדמוכח מדכתיב "כי יפתח איש בור, או כי יכרה איש בור".

"כי יכרה" שאמר הכתוב למה לי? הרי אפשר ללומדו מקל וחומר: אם על הפתיחה חייב, על הכריה לא כל שכן!

אלא, בא הכתוב ללמד, שחייב חופר הבור בנזקי הבור, על עסקי פתיחה וכריה באה לו. והיינו חופר בור ברשות הרבים, שאף על פי שאין הבור שלו, מכל מקום, חייב, כיון שפתח או כרה את הבור.

ורבי עקיבא, הסובר שבור ברשות הרבים פטור, אמר: אין ראית רבי ישמעאל מדכתיב "כי יפתח וכי יכרה" ראה, היות דהנהו קראי, מיצרך צריכי.

דאי כתב רחמנא "כי יפתח" בלבד, הוה אמינא הא דכתיב בהמשך המקרא "ולא יכסנו", דילפינן מיניה דאם כסהו הפותח הרי זה פטור כיון ששמר את הבור מלהזיק, ואז אמר דין זה אלא בפותח בור דלדדיה סגי ליה בכסוי, אבל כורה שיצר את כל הבור לא סגי ליה בכסוי ועדיין אחריות נזקי הבור עליו עד דשאים [שיסתום] ליה לגמרי, קא משמע לן קרא דכי ירה שאףי לכורה סגי בכסוי.

רשותו ולא הפקיר בורו, סבר רבי ישמעאל שהוא פטור, כיון דאמר החופר: כשהפקרתי את רשותי לבני רשות הרבים, לא הפקרתי אותה על דעת שאתחייב בנזקי הבור, אלא התרתי לבני רשות הרבים להלך כאן, והם ישמרו את עצמם שלא יפלו לבור.

ואם וחפר בור ברשותו ולא הפקיר רשותו, פשיטא שפטור משום שאומר לבעל השור שנפל בו: שורך ברשותי, מהו עושה?! הרי לא היה לו ליכנס לרשותי כלל.

ומקשינן: אלא, אם רבי עקיבא סובר שחייב על הבור בין כשהוא ברשות הרבים ובין כשהוא ברשות היחיד, מאי "זהו בור האמור בתורה" דקאמר רבי עקיבא על הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו? והרי מודה רבי עקיבא שגם אם חפר ברשות הרבים חייב, והיינו, שגם בור ברשות הרבים הוא בור האמור בתורה!?

ומשינינן: כך אמר רבי עקיבא לרבי ישמעאל: היאך אמרת שבור ברשותו פטור?

והרי זהו בור שפתח בו הכתוב תחילה לפרש בו תשלומין של בור, שהרי אמר הכתוב "בעל הבור ישלם", והיינו בור ברשותו, כי רק בבור כזה הוא בעל הבור ממש!

ורב יוסף אמר לפרש מחלוקתם כך:

בבור ברשות היחיד, כולי עלמא לא פליגי דמחייב.

מאי טעמא? "בעל הבור" אמר רחמנא.

התוספות מדין "חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו", אלא מי שהיה יודע שהוא יכול לקנות את החפץ בחצר, ואין הוא מתכוין לקנותו.

ורבי יוסי ברבי יהודה מחייב אף בחופר לאושין, ואינו נפטר מאחריותו על הבור עד שיעשה מחיצה בין בורו לרשות הרבים בגובה עשרה טפחים, או עד שירחיק חפירתו ממקום דריסת רגלי אדם וממקום דריסת רגלי בהמה ארבעה טפחים.

ודייקין בדברי תנא קמא שפטר את החופר לאושין: טעמא דחפר לאושין הוא דפטור.

הא אם חפר לאו לאושין, אלא סתם ברשותו במקום הסמוך לרשות הרבים, חייב החופר.

אלמא סבירא ליה שאפי' בור ברשותו חייבה תורה.

הא מני?

בשלמא לרבה דקאמר דבבור ברשות הרבים לכולי עלמא חייב ולא נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא אלא בבור ברשותו מצי למימר, רישא ששנינו בה בור ברשותו פטור אתיא כרבי ישמעאל, וסיפא שמחייבת בבור ברשותו [כדדייקין] מהא דדוקא בחופר לאושין פטור] אתיא כרבי עקיבא דמחייב בבור ברשותו.

אלא לרב יוסף, הסובר שבבור ברשות הרבים הוא דפליגי, אבל בבור ברשותו כולי עלמא מודו דחייב, בשלמא סיפא, דדייקין דבור ברשותו חייב, אתיא כדברי הכל. אלא רישא, ששנינו בה פטור בבור ברשותו, מני?

הא אי אפשר לאוקמא לא כרבי ישמעאל ולא כרבי עקיבא, שהרי לשניהם בור ברשותו חייב.

ומשנינן: אמר לך רב יוסף: כולה ברייתא

ואי כתב רחמנא רק "כי יכרה" הוה אמינא דרק על כריה הוא דחייביה רחמנא ואמר דבעי כסוי משום דעבד מעשה, שחפר את הבור, אבל פותח, דלא עבד מעשה, אימא פטור, וכסוי נמי לא בעי, קא משמע לן שאפי' פותח נתחייב באחריות נזקי הבור וחייב לכסותו.

ומקשינן: ואלא מאי "זהו בור האמור בתורה" דקאמר רבי ישמעאל על חופר בור ברשות הרבים? הרי אמרת שהוא מחייב אף כשחפר בור ברשותו.

ומשנינן: הכי קאמר רבי ישמעאל לרבי עקיבא: אמאי קאמרת בור ברשות הרבים פטור?

הא זהו בור שפתח בו הכתוב תחילה לנזקין; בור שכתבה בו תורה "ונפל שם שור או חמור", זהו בור ברשות הרבים, כדמוכח מיתורא דקרא ד"כי יפתח, וכי יכרה"!

מיתבי מהא דתניא: החופר בור ברשות הרבים, ופתחו לרשות היחיד, ונפל שור דרך פי הבור הנמצא ברשותו, פטור החופר [וסלקא דעתין דמיירי אף בהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו שאין טענת תורך ברשותי מאי בעי]. ואף על פי שאינו רשאי לעשות כן, לפי שאין עושין חלל תחת רשות הרבים, מכל מקום פטור.

החופר בורות שיחין ומערות ברשות היחיד ופתחו לרשות הרבים הרי החופר חייב דאזלינן בתר מקום פתח הבור.

והחופר בורות ברשות היחיד הסמוכה לרשות הרבים, כגון אלו החופרים לאושין [לצורך בניית יסודות לכותלי ביתן] הרי זה פטור, דצריך לעשות כן ואין זה פשיעה.

ומדייקת הגמרא: לפי מי נשנית ברייתא זו:

בשלמא לרבה, הסובר שבור ברשות הרבים לכולי עלמא חייב, ולא פליגי אלא בבור ברשותו אית לך לאוקמה כולה ברייתא כרבי ישמעאל.

ולפיכך ברישא חייב דהוי בור ברשות הרבים ובסיפא פטור דהוי בור ברשות היחיד.

אלא לרב יוסף, דסבר בור ברשותו לכולי עלמא חייב, ופליגי בבור ברשות הרבים אם כן **בשלמא רישא** דחייב ברשות הרבים נוקמא כרבי ישמעאל דאית ליה הכי.

אלא סיפא, דפטרה בבור ברשותו, **מני? לא כרבי ישמעאל** אתיא ולא כרבי עקיבא, דהא לתרוייהו בור ברשותו פטור.

אמר לך רב יוסף: סיפא מיירי בחופר לאושיין, דפטור לכולי עלמא, ולפיכך אתיא הברייתא כדברי הכל אף לדידי.

תנו רבנן: חפר בור או פתח בור המכוסה ומסר אותו לרבים, לצרכם לשתות מי גשמים המתכנסים שם ונפל שם שור והוזק, פטור החופר, כיון שמסרם לרבים.

אבל אם חפר בור או פתח, ולא מסרו לרבים, הרי זה חייב.

וכן היה מנהגו של נחוניא חופר בורות שיחין ומערות [כך כינוהו], שהיה חופר בורות ופותח בורות ומסרן לרבים לצורך עולי רגלים המצויים בדרכים,

וכששמעו חכמים בדבר זה, אמרו: קיים זה [נחוניא] הלכה זו, שמותר לפתוח בורות

אפשר לאוקמה, שדברי הכל היא. ומה שברישא פטרינן בור ברשותו מיירי בשלא הפקיר לא רשותו ולא בורו. ובכהאי גוונא כולהו מודו דפטור, דאמר ליה המזיק: תורך ברשותי, מאי בעי?!?

מה שאין כן בסיפא, דמיירי בחופר סמוך לרשות הרבים, כמו ששנינו בברייתא, ליכא להאי טענה.

אמר רב אשי: השתא דאוקימתה ברייתא זו אליבא דרב יוסף לדברי הכל, לרבה נמי לא תוקמה הברייתא כתנאי, דרישא רבי ישמעאל וסיפא רבי עקיבא כמו שהעמדנו לעיל.

אלא, מדרישא דברייתא שפטרה בבור ברשותו רבי ישמעאל היא, שפוטור בור ברשותו, סיפא נמי, המחייבת בבור ברשותו כרבי ישעאל.

ולא תקשי מה שדייקת, טעמא דחופר ברשותו לאושיין פטור, הא חופר ברשותו לאו לאושיין חייב, אלמא בור ברשותו חייב. כי אית לך לאוקמי סיפא כגון דארווח ארווחי לרשות הרבים, שהקצה חלק מרשותו לשימוש בני רשות הרבים, ובכהאי גוונא הוא דאמרינן חופר לאושיין פטור, דדרך לעשות כן, ואינו פושע הא אי חפר שלא לאושיין חייב אף לרבי ישמעאל, הפוטור בבור ברשותו, דהכא, אף שהוא רשותו, חשיב כחופר בור ברשות הרבים, מאחר והקצה מקום זה לבני רשות הרבים.

מיתבי: החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרשות הרבים הרי החופר חייב.

החופר בור ברשות היחיד הסמוכה לרשות הרבים, הרי זה פטור.

ולמוסרן לרבים.

ומקשי: וכי הלכה זו בלבד קיים נחוניא, ותו לא?

ומשנינן: אלא אימא קיים נחוניא אף הלכה זו.

תנו רבנן: מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול מלא מים. ובאו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא על מאורע זה.

שעה ראשונה שהיתה בבור, אמר להם רבי חנינא בן דוסא: שלום לה ולא מתה במים, אלא עדיין ראויה היא לחיות בתוך המים.

וכן בשעה שניח אמר להם: עדיין שלום לה, שעדיין יכולה לחיות.

ובשעה שלישית אמר להם רבי חנינא בן דוסא: כבר עלתה מן הבור, כי אי אפשר לשהות חי במים יותר משלש שעות. כדאמרין ביבמות קנא ב גבי אשה שנפל בעלה למים, שאחר ששהה שם שלוש שעות, ודאי מת.

וכשראוה אחר שעלתה, אמרו לה: מי העלך מן הבור?

אמרה להם: זכר של רחלים [אילו של יצחק] נזדמן לי בבור, וזקן אחד [אברהם אבינו] מנחיגו והעלוני מן הבור!

אמרו לו לרבי חנינא בן דוסא: וכי נביא אתה שידעת שעלתה מן הבור?

אמר להם: לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך אמרתי בלבי: דבר שאותו צדיק

[נחוניא] מצטער וטורח בו לחפור בורות לעולי רגלים, יבשל וינזק בו זרעו?

אמר רבי אחא: אף על פי כן אירע אחר כך, שמת בנו של נחוניא חופר שיחין בצמא.

שנאמר "וסביביו נשערה מאד", מלמד שהקדוש ברוך הוא מודקק עם סביביו [אלו הצדיקים הדבוקים בו] אפילו כהוט השערה [ד"נשערה" הוא לשון שררה].

רבי נחוניא אמר, מהבא ילפינן לה: דכתיב "אל נערץ כסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו" והיינו שמטיל אימת משפטיו על סביביו שהם הצדיקים הדבוקים בו.

אמר רבי חנינא: כל האומר הקדוש ברוך הוא ותרן הוא ומוותר על פשעי ישראל, יותרו ויפקרו חייו וגופו שגורם שיחטאו הבריות! שנאמר: "הצור תמים פעלו כי כל צרכיו משפט" ומוכח דדרכיו במשפט הם ואינו מוותר.

אמר רב הנא ואיתימא רבי שמואל בר נחמני: מאי האי דכתיב בקרא בשלש עשרה מידות

"ארך אפים", דמשמע מאריך וממתין ב-1 מלקיים שני רצונות, אחד של טובה ואחד של רעה, ולא כתיב "ארך אף", דהוה משמע רצון אחד בלבד והיינו שמאריך רוגזו וממתין מליפרע?

לומר לך, שאינו מאריך אף רק לרשעים, אלא ארך אפרים לצדיקים מלשלם שכר טוב לאלתר, כדי לשומרו לעולם הבא. ולרשעים, מליפרע מהן לאלתר.

תנו רבנן: לא יסקל [יפנה] אדם אבניו